

Альбіон

Анатолій Дрофань

Гриник захоплено зорів у синє небо. Там, у високості, відчайдушно билися два птахи. Обидва чорні й меткі. Хлопець заскалив праве око, бо волошкова блакить неба, освітлена сонцем, була такою чистою та прозорою, що аж сльозу з-під вій гнала.

Птахи кричали. Ні, кричав, здається, один, той, менший, що весь час опинявся нижче. Він якось смішно перекидався в повітрі то через крило, то через голову. А навколо спритно ширяв другий з відведеними назад великими крильми, з втягнутою в плечі головою. Напосідав і напосідав на свого супротивника. Але й цей, менший, стрілою зносився вгору і, хижо розставивши крила, ледь не сідав на більшого, довбав його дзьобом по голові.

Мама вийшла із хати на ґанок, і Гриник, сяючи від захоплення, показав пальцем у небо:

— Поглянь, що там...

Мама подивилась.

— О, то яструб... Мабуть, із тих, що поселилися на старому дубі, на горі.

— А чого їм битися?

— Хіба знаєш, чого битися? Може, яструб, то ж такий лютий хижак, хотів до нас залетіти та схопить куріпку, а галка стала на захист... От вони й зчепилися...

Гриник знову глянув у небо. Але що це? Той, більший птах, розправивши нерухомо крила, уже летів убік, а другий, безладно, мов ганчірка, перекидаючись, падав на землю.

— От бачиш, — сказала мама, — значить, яструб виявився сильнішим за галку, таки збив її.

Галка впала між дерев на гору за садком. Гриник мерщій побіг шукати її.

Їхня хатина з телевізійною антеною стояла під горою на околиці міста. То ще як у війну, коли фашисти спалили їхній будинок і їм ніде було жити, тато, повернувшись із війська, розрівняв із мамою під горою невелику тераску чи майданчик; на одній половині, що ближче до гори, посадив садок, на другій, котра від дороги, побудував із дощок та різних дерев'яних цурпалків маленьку халупку, криту просмоленим руберойдом. Під вікнами її розвели жасмин та рай-дерево, поряд — квітничок.

Стояла рання весна. З гори дзюркотіли струмочки. Крихітні водограї виповнювали повітря неумовним шамотінням, приглушеним гомоном, радісним сміхом. Крихий, ніздрюватий сніг, порепаний та вчорнілий, сірів під кущами на горі, мов клапті старого паперу.

Видиратися по слизькому узбіччю гори надзвичайно важко. Ноги раз по раз ковзалися по льодку, зми-

Малими водами, в'язли у розкваслому суглинку. Хлопець хапався за гілля орішини, вовчої ягоди чи бруслини, що вже бубнявіли весняними бруньками. Обвисле покручене

пагіння глоду боляче кололо йому руки, націлялося подерти піджак чи зірвати з голови сіру кролячу шапку-вушанку. Але Гриник настирливо піднімався вгору, бо там, за кущем жовтої акації, бив крилом об сніг чорний птах.

Хлопець засапався, але врешті підліз зовсім близько до птиці. Так, це була таки галка. Вона лежала на боці і чорним оком із сірим ободком дивилася на Гриника. Хотіла було відскочити вбік, вище по схилу, але сил, видно, не ставало. На дзьобі в неї бриніла краплинка крові, і навколо по снігу яріли червоні плями, мовби хто розсипав стиглі ягоди калини та декотрі з них уже й подавив.

Гриник простягнув до птаха руки. Але він відбивався і кілька разів боляче щипнув за палець. Хлопцеві було неслуханно цікаво. Широко розставивши руки, почав ловити. Птах тікав, але вже мав, мабуть, надто мало сил, бо раз у раз падав. Тепер знеміг остаточно. Відчайдушно розкритим закривавленим дзьобом пожадливо хапав повітря. І Гриник врешті схопив його.

— Ну чого ти тікаєш, дурненький?

Птах був до краю наляканий. Хлопець чув, як у нього часто-часто стукоче серце.

Гриник приніс галку до хати. Мама глянула й сказала, що це, мабуть, із тих, котрі гніздуються на тополях та прилітають до них на подвір'я.

— Але ж як той розбійник яструб поколошматив її, бідну...

Мама взяла галку в руку, продула на спині пір'я, і Гриник побачив, що вона вся синя, подряпана, а крило безсило звисає вниз.

— Треба бідному птахові допомогти, — сказала мама.

Вони лікарували вдвох. Гриник тримав галку в руках, а мама, розгортаючи пір'я на спині та на крилі, мазала рани зеленкою. Птах боляче закричав, затріпався. Мабуть, йому так щемно пекло. Але мама заспокоювала:

— Нічого, нічого, ти потерпи трошки... Зате потім буде легше. Ну заспокойся, заспокойсь, дурненька... Ти ж так хоробро билася з тим паскудником яструбом, а тепер, бач, плачеш... Ти, галко, герой... їй-бо, молодчина...

Птаха залишили в хаті.

— Тільки ж слідкуй, Гринику, щоб він не вислизнув, бува, в розчинені двері або в квартиру. Бережи хоча б до того часу, поки трошки підлікується, бо інакше не жити птахові на білому світі: кішка спіймає чи собака схопить — і кінець. А може ж, галка й справді стояла на сторожі нашого двору, відганяла хижака, що намірявся напасти на курей.

Гриник доглядав птаха, мовби найпершого друга.

Треба було йому дати якесь ім'я, бо не кликати ж — Галка, Галка! Та й що то за ймення! Хоча галка впала, переможена в боротьбі, все ж Гриник розумів: вона — герой, коли наважилася вступити в поєдинок з хижим розбійником яструбом, якого боїться все навколишнє птаство. У яструба сильні лапи з великими гострими, як ножі, кігтями, загнутий гаком дзьоб, що рубає, наче сікач. Кігтями та дзьобом він шматує, рве, люто душить свою здобич. І якщо ця сумирна галка, що наважується звичайно в житті мати справу хіба що тільки з дощовим черв'яком чи якимось там хробачком, вирішила

вступити в єдиноборство з яструбом, значить, сміливе, хоробре в неї серце. І Гринику хотілося назвати не просто Галка чи Галочка, а так, щоб те ймення вже саме говорило про сміливу душу птаха. Але як?

І раптом Гриникові прийшло на пам'ять десь читане чи чутое слово — Альбїон. Не дуже зрозуміле і зовсім незвичне, виповнене якоїсь таємниці, воно було від того особливо привабливе хлопцеві. Аль-бі-он! Щось в тому йменні від альбатроса, слова, яке знав Гриник.

Альбатрос — то велика морська птиця, яка не боїться ні бурі, ні стихії і сміливо назустріч вітрові вилітає у відкрите море. ' Вона не страшиться навіть шторму. Коли пароплав, не в силі збороти стихії, хилиться на бік, із трюмами, вже заповненими водою, готовий щомить упасти на дно морської безодні, і в розпачі посилає в ефір—сос! сос! сос!—тривожний сигнал про допомогу, — тоді першими над пароплавом з'являються альбатроси і своєю пташиною мужністю мовби підбадьорюють людей, кличуть до безстрашся і боротьби. Так то альбатроси. І такий, думав Гриник, Альбїон, тільки не в морі, не в безмежному океані, а тут, на землі, на суходолі.

І Гриник тепер звав свою поранену галку Альбїоном.

— Альбїоне, ну чого ж ти боїшся?— говорив він, присідаючи до ліжка, де в найтемнішому закутку сидів птах.— Ось поглянь, якої смачної булки я тобі приніс. Пахуча, намочена в молоці. А хочеш — дам пшона. Чи, може, ти любиш рис? Тільки ти мені скажи — чого хочеш. Я тобі все дам...

Так примовляв Гриник, більше й більше полюбляючи свого хворого Альбїона та в уяві домальовуючи йому ще безліч доблестей.

Але птах був таки дуже серйозно поранений. З тиждень лиш пив воду, сидячи в своєму дальньому закутку, хворобливо настовбурчивши пір'я.

Гриник без кінця міняв йому харч, вишукуючи такий, що міг би сподобатися хворому, навіть цукерки клав, либонь, шматочки шоколаду. Та Альбїон до всього того лишався зовсім байдужим.

Згодом все ж трохи оклигав.

Одного разу Гриник сидів за столом, розглядав малюнки в книжці, як раптом з-під ліжка виліз Альбїон, зацікавлено повів головою в один, другий бік. Повернув її і чорним вічком у сірому ободку видивлявся в стелю, всьому дивуючись. Йому, певно, хотілося бачити кругбіч широке роздолля, що відкривається з верховіття старого дуба на горі. Внизу не оцю дощату підлогу з витертою, вичовганою ногами фарбою, в задерах і щілинах між дощок, а зелене вруно кущів та трави із смарагдовими пагорбами крилатих тополь, уцяткованих чорними гніздами галячої колонії. А над головою не присадкувату білу стелю з погано поструганих дощок, від яких деінде повідлуплювалася крейда та звисла ковтюхами, а блакитну безодню неба, осяяну сонцем.

Гриник навіть не поворухнувся. Проте зрадів неймовірно. Та коли Альбїон раптом розкрив дзьоба і на всю хату крикнув — кар-р-р...— Гриник подумав, що то птиця кличе його, відкинув книжку, встав:

— Альбїон, я ось тут... Альбїон...

Та птах ту ж мить знову втік під ліжку.

Згодом Альбїон все більше брався на силі. Коли, бувало, Гриник за різними клопотами забував погодувати птицю, Альбїон сам вилазив з-під ліжка, підходив до хлопця і дзьобом смакав за штани.

— Альбїончику, пробач, ти голодний... Я про тебе й забув. Ходімо, ходім, я тебе нагодує...

І малюк поспішав до буфета, знаходив хліб чи булку, кришив у мисочку, заливав молоком. Альбїон дуже любляв той харч.

А якось вирішив погратися з хлопцем у жмурки. Гриник пішов надвір погулять. Повернувшись до кімнати, ніде не знайшов птаха. Вилазив усі закамарки, де тільки міг той заховатися. Немає.

— Альбїон! Альбїончику!

Значить, утік. Але коли і як? Двері, кватирка у вікні і саме вікно зачинені були. То де ж йому запропаститись? Коли Гриник стояв посеред кімнати розгублений, готовий заплакати, Альбїон раптом пурхнув йому на плече із шафи.

Перший час, поки птах сидів під ліжком, нікому не заважав. Але тепер, коли піддужчав і, пробуєчи свої сили, почав літати по хаті, женучи навкруг куряву, а то й перекидаючи все шкереберть, виникали прикрі незручності. Мама кривилася.

Взагалі їхня хатинка, що зразу після війни здавалася такою затишною та зручною, тепер що не рік ставала нестерпно куцою. Гриникова сестра уже майже доросла, виріс і хлопець, готуючись до школи. Зайде людина, то вже й кашкета ніде покласти. А тут ще й цей бешкетник Альбїон.

Правда, незабаром Гриник із сім'єю мав переїхати в новий високий будинок, де їм обіцяли простору квартиру. Тато казав, що восени вони святкуватимуть новосілля. Але то десь у майбутньому, а сьогодні...

— Ні, ні, Гринику, як не жаль тобі Альбїона, як ти не звик до нього, але вже час випускати птаха на волю. Ти знай, сину, що Альбїон — дитя свободи. Як би ти його не годував, яких би ласощів не підсовував, якими б гарячими не були твої почуття до нього, але якщо ти залишатимеш його в'язнем, він зненавидить тебе. Ти будеш для нього перший і найстрашніший ворог. Отже, найбільше благо, Гринику, яке ти можеш зробити,— дати птахові повну свободу.

— Але ж я його лікував, мамо. Інакше б він загинув..

— Правильно, ти його врятував. Але підростеш — зрозумієш, що смерть і неволя — то одне й те ж... І якщо рятівник потім стає катом, від того лиш важче потерпілому, мій сину... Та це ти зрозумієш, Гринику, трохи пізніше...

Як хлопцеві не жаль було розлучатися з Альбїоном, все ж вирішив, що жити птахові в хаті справді гірко. Коли б це і його, Гриника, забрали від мами та заперли у темницю, о, як би йому було тяжко.

В неділю Гриник надумав птаха випустити. Перед тим дуже добре нагодував. На закуску навіть налузків цілу пригорщу зернят соняхового насіння.

— На, Альбїончику, посмакуй...

Той не відмовився. Поїв усе до зернятка.

Потім Гриник виніс птаха на подвір'я. Сам сів на лавочку, що стояла під штахетиком біля квітника, птицю тримав у руках, гладив її по голові.

— Дивися ж, Альбїончику, я з тобою прощаюся. Але якщо, бува, знову нападе яструб, тікай до мене, я тебе захищу від розбійника!

Альбїон дивився на Гриника чорною цяткою ока, швидко моргав повіком. І Гриник чув, як його маленьке серце ледь не вирветься з грудей—так швидко-швидко стукоче, певно, Альбїон дуже заскучав за свободою. По тому Гриник розпростер руку. Альбїон встав, поворушив крилами і неквапно скочив на лавочку. І звідти не поспішав тікати. Поправив кілька пір'їн на спині, струснувся, каркнув, ніби справді прощаючись із хлопцем, і полетів на тополю. Але там уже не затримувавсь, знову знявся в повітря. Він ще й сам не вірив, чи триматимуть його крила, чи стане в нього сили знову піднятися в синю блакить неба. І Альбїон, великими колами літаючи над Гриниковим подвір'ям, здіймався все вище й вище в чисту блакить.

Уже весна владарювала скрізь. На старих деревах, що обабіч шляху, гніздилася галич і цілими днями стояв неумовкний крик. За садком на горі між торішнього поруділого листу синіми оченятами леліли дзвоники першоцвіту. Вузлувате віття яблунь важніло від бруньок, що мали ось-ось, рвучи сповиточки чашолистиків, сійнути в небо рожево-білу заметіль. А тополі — ті вже навіть почали губити на землю свої циганкувато-червоні сережки.

Альбїона цілий день не було. І Гриник вирішив, що крилатий друг уже ніколи не повернеться до нього, бо ж у птаха, певно, своя сім'я, свої турботи. Над подвір'ям пролітали галки. Але відрізнити серед них Альбїона Гриник уже не міг. Та чи й був він там, серед тих, що сиділи в саду на яблунях чи порпалися на городі під кущами орішини. І навколо літали галки, несучи в дзьобах то якісь гіллячки для своїх гнізд, то пушок для підстилки. Але знову ж таки пізнати Альбїона було несила.

Аж увечері, коли засвітили в хаті світло, в розчинене вікно на лутку раптом сів птах.

— Альбїон, — зрадів Гриник, крикнувши на всю хату.

А той розкрив дзьоба, гукнув:

— Кар-р-р...— мовби привітався.

— Іди сюди, Альбїон, ти ж, мабуть, голодний.

Птах звично скочив на підлогу, повагом пішов до хлопця.

Альбїон їв запропонований йому харч, хоч уже не з таким смаком, як раніше. А поївши, сумирно подибав під ліжко до свого затишного кубла і залишався там до ранку.

Потім так уже й повелося: на світанку Альбїон залишав тісну кімнатку, в якій жив із сім'єю Гриник, цілий день десь пропадав. На вечір же знову з'являвся, просив притулку.

Мама хитала головою:

— Значить, Альбїон осиротів... Немає в нього ні подруги, ні свого гнізда...

* *

*

Серед літа у Гриника трапилася біда. Поліз він на гору та не знати як оступився над самісінькою прірвою і впав з висоти. Так упав, що вже сам не зміг і встати, тільки кричав. Прибігла мама, схопила хлопця на руки й понесла. Хіба знав тої хвилини Гриник, що не скоро йому судилося піти, побігти своїми власними ноженнями.

Спочатку Гриник лежав у лікарні в білому тісному панцирі з гіпсу. Потім привезли хлопця додому, але й знову лишався він прикутим до ліжка. І тоді єдиною втіхою став йому Альбїон.

Кожного ранку, коли птах, підскакуючи та поспішаючи, випурхував із хати, тато з мамою виносили надвір Гриникове ліжко під розлогий горіх, бо хворому конче потрібне було свіже повітря.

Мав Гриник розваги — малюнки в книжках, мозаїку, з якої він викладав різні фігурки, калейдоскоп. Але все те швидко набридало. І тоді найбільшу втіху приносив Альбїон. Він наче розумів, як потрібен хлопцеві. Політає десь, а потім сяде на бильце ліжечка і починає розправляти пера на крилах. Зробив Гриник клубочок із чорної нитки. Альбїон схопить його в дзьоба і біжить із ним по подвір'ю. Гриник відпускає, розмотує нитку з катушки. Коли Альбїон дійде аж до хвіртки, смикне той клубочок і тягне до себе. Птах так кумедно, перевалуючись з боку на бік, біжить за ним.

Тато й мама жаліли хворого Гриника, наставляли йому на стілець поряд з ліжком різних солодошів. І він щедро ділився всім тим з Альбїоном.

Довгенько пролежав Гриник. І лиш коли круг їхньої хатинки зацвіли осінні квіти, вперше звівся на ноги. Ходив по подвір'ю з паличкою в руках. Альбїон сидів на телевізійній антенці та все покрикував:

— Кар-р-р... — мовби підбадьорював хлопця, — прр-р-рогуляйся, Гр-р-ринику, пр-р-рогуляйся...

Наближалось свято революції, і тато з мамою після роботи ходили допомагати будівельникам, бо ж так хотілося празникувати в новій хаті.

Містом з кінця в кінець уже поспішали веселі святкові каравели новосельців—вантажні машини, вщерть затикані різним домашнім скарбом. Перехожі, бачачи їх, проводжали доброзичливими усмішками.

За кілька днів до свята і Гриників тато, зламавши ветхий парканчик, підігнав широку машину до халупи.

То були радісні хвилини, коли у пройми вікон та дверей пливли на руках до машини меблі, квіти, клунки, чемодани.

Гриник теж метушився, щоб, бува, не забути чого. Бо вже ж вони, казав тато, ніколи сюди не повернуться.

Альбїон сидів на сухій спаленій блискавкою гілляці тополі і здивовано, не розуміючи, спостерігав за тією веселою метушнею. Він навіть не міг уявити, що б все те могло означати. Кілька разів протяжно каркнув, коли Гриник якраз подавав на машину картоняний ящик із своїми іграшками, той ящик, поряд з яким лежало його,

Альбіонове, гніздо. Але хлопець був та-

кий збуджений та веселий, що не звернув ніякої уваги на той голос.

Потім птах полетів і вже не бачив, як Гриник із мамою сідали до кабінки, а всі інші влаштувалися в кузові серед домашніх речей, і грузовик виїхав на вулицю. Коли повернувся знову на суху гілляку, подвір'я вже було пусте. З тополі спустився нижче на парканчик палісадника і вжахнувся: хата перетворилася на пустку — вікна й двері повиймані, скрізь валяється ганчір'я, папір. Коли б у Альбіона були можливості людини, він би заплакав. А так лише настовбурчив пір'я, втяг голову поміж крил і сумно заляк...

...Для Гриника всі наступні дні були суцільним святом. Приходили гості з подарунками. Гриник із мамою й татом показував їм своє нове житло, що здавалося хлопцеві таким просторим та затишним. Сідали до столу, співали пісень і на щастя, і на здоров'я, і на довгії літа. І Гриниковій радості не було, здається, меж.

Та раптом серед якогось дня Гриник згадав Альбіона. Де він? Що з ним?

Мама сказала:

— Бачиш, Гринику, хай я за всякими клопотами забула про птаха. Але тобі треба було б пам'ятати про нього. Бо яка б радість в людини не була, їй ніколи не слід забувати в хвилину щастя про свого друга... Пам'ятатимеш друга в радості, матимеш його і в біді. А з другом найбільша біда — як лобода, її й мізинцем повалиш...

Гриникові зробилося соромно. Він, справді, й не згадав про Альбіона в ту радісну хвилину, коли виїжджав на нове житло. І не подумав: а як буде птахові, в якого, може, немає ні друзів, ні рідних. Де він житиме, що їстиме?

30

Від тих думок радість якось померкла в Гриниковій душі, його почала гризти совість.

Після свята Гриник вирішив попросити тата піти на старе дворище. Він не пояснював, чого саме. Та й без того батько розумів: хіба ж може хто лишатися байдужим до того місця, де народився, де минуло твоє дитинство, йому й самому кортіло піти туди, під високу кручу на околиці міста, де тулиться майже казкова халупчина, що таїть в собі стільки пережитого.

Якоїсь неділі, коли випала вільна година, вони помандрували до неї.

Гриник та й тато були надзвичайно здивовані, ба просто вражені, коли побачили, що від їхнього житла вже не залишилося й сліду. Ні хатинки, ні садочка. На тому місці з'явив великий котлован під горою, в який машини завозили пісок. Тільки й залишилася стара крилата тополя із сухим обпаленим блискавкою розвершком. На крайній гілці її Гриник помітив самотню чорну галку.

У хлопця забилося серце. Може, це...

Приклав долоні до рота, крикнув:

— Альбїон!

Птах витягнув шию, повернув голову набік, глянув униз. І нараз розпростер крила, пролетів над Гриником і його татком.

— Альбїон! Ти пізнав мене? — заволато хлопчєня радїсно.

Поблизу були чужі люди, й Альбїон, косуючи оком, відлетїв убїк, сїв просто на землю.

Гриник побїг до нього. Але чим же пригостити птаха? Ну як же він знову не подумав про це? Зрадїв, коли в кишенї пальтєчка знайшов печиво.

— На, Альбїоне, гостинчика і пробач менї, будь ласка, що я так з тобою...

Гриник присїв навпочіпки, і Альбїон залюбки вибирав на його долонї смачне кришиво.

— Але тепер, — тим часом виправдувався хлопець, — я вже не залишу тебе... Підемо зі мною...

Гриник хотїв узяти його в руки. Та Альбїон не терпїв цього. Клював своїм великим дзьобом пальці, бив крильми, дряпався кігтями.

— Ну чого ти, Альбїончику, ходїмо до мене... У нас така простора квартира, ти нікому не заважатимеш... Я зроблю тобі під ліжком гніздо, і ти матимеш такий теплий затишок... Ходїмо!

Але птах не давався в руки.

"Не хоче", — подумав Гриник. А брати його знову в неволю... Ні, цього Гриник уже сам не дозволить собі!

Птах виривався з рук, але все ж крутився біля хлопця і коли випадало, що нікого не було поблизу, сїдав йому на плече, тулив свою голову до хлопцевої щоки.

Потїм було так: Гриник із татом ішли пішки вулицями міста, а над ними кружляла, перелїтала з дерева на дерево, із стовпа на стовп, із даху на дах чорна галка. Звичайна чорна галка, які десятками літають над містом, не привертаючи до себе нічїєї уваги. І на цю ніхто не звертав аніякогїсїнької уваги. Тільки Гриник нїс у серці велику таємницю: це — Альбїон, його давній друг, і переходять вони з ним на нове, тепле, затишне житло.